

**ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 19 ΜΑΪΟΥ 2010
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ**

ΚΕΙΜΕΝΟ

**Γιώργου Ιωάννου
Στου Κεμάλ τό Σπίτι**

Δέν ξαναφάνηκε ή μαυροφορεμένη εκείνη γυναίκα, πού έρχόταν στό κατώφλι μας κάθε χρονιά, τήν εποχή πού γίνονται τά μούρα, ζητώντας μέ ευγένεια νά τής δώσουμε λίγο νερό απ' τό πηγάδι τής αϋλής. Έμοιαζε πολύ κουρασμένη, διατηρούσε όμως πάνω της ίχνη μιᾶς μεγάλης αρχοντικής όμορφιάς. Καί μόνο ό τρόπος πού έπιανε τό ποτήρι, έφτανε γιά νά σχηματίσει κανείς τήν έντύπωση πώς ή γυναίκα αϋτή στά σίγουρα ήταν μιᾶ αρχόντισσα. Δίνοντάς μας πίσω τό ποτήρι, ποτέ δέν παρέλειπε νά μᾶς πει στά τούρκικα τήν καθιερωμένη ευχή, πού μπορεί νά μήν καταλαβαίναμε ακριβώς τά λόγια της, πιάναμε όμως καλά τό νόημά της: «Ό Θεός νά σᾶς ανταποδώσει τό μεγάλο καλό». Ποιό μεγάλο καλό; Ίδέα δέν είχαμε.

Καθόταν ήσυχᾳ γιά ὥρα πολλή στό κατώφλι τής αϋλής, κι αντί νά κοιτάζει κατά τό δρόμο ή τουλάχιστο κατά τό πλαϊνό σπίτι του Κεμάλ¹, αϋτή στραμμένη έριχνε κλεφτές ματιές πρὸς τό δικό μας σπίτι, παραμιλώντας σιγανά. Πότε πότε έκλεινε τά μάτια καί τό πρόσωπό της γινόταν μακρινό, καθώς συλλάβιζε όνόματα παράξενα. Έμεῖς, πάντως, δέν παραλείπαμε νά τής δίνουμε μούρα απ' τήν ντουτιά², ὅπως ἄλλωστε δίναμε σ' ὅλη τή γειτονιά καί σ' ὅποιον περαστικό μᾶς ζητούσε. Η ξένη τά έτρωγε σιγανά, ἀλλά μέ ζωηρή ευχαρίστηση. Δέ μᾶς φαινόταν παράξενο πού τής ἄρεζαν τά μούρα μας τόσο πολύ. Τό δέντρο μας δέν ήταν ἀπό τίς συνηθισμένες μουριές, απ' αϋτές πού κάνουν εκείνα τά ἄνοστα νερουλιάρικα μούρα. Τό δικό μας έκαμνε κάτι μεγάλο, ξινά σά βύσσινᾳ, καί πολύ κόκκινα στό χρώμα. Ήταν δέντρο παλιό καί τεράστιο, τά κλαδιά του ξεπερνούσαν τό δίπατο σπίτι μας. Μοναχά ἓνα κακό είχε· τά φύλλα του ήταν σκληρά καί οἱ μεταξοσκώληκές μου δέν μπορούσαν νά τά φᾶνε. Ήταν, πάντως, δέντρο φημισμένο σ' ὅλο τό Ίσλαχανέ³ κι ἀκόμα πιό πέρα.

Τήν πρώτη φορά πού είχε καθίσει ή ἄγνωστη γυναίκα στό κατώφλι μας, δέ σκεφτήκαμε νά τής προσφέρουμε μούρα, όμως σέ λίγο μᾶς ζήτησε ή ἴδια λέγοντας πώς ήθελε νά φυτέψει τό σπόρο τους στόν μπαχτσέ⁴ της. Έφαγε μερικά καί τά ὑπόλοιπα τά ἔβαλε σ' ἓνα χαρτί καί ἔφυγε καταχαρούμενη.

Τή δεύτερη φορά θά ήταν κατά τό τριάντα ὀχτώ, δύο χρόνια, πάντως, μετά τήν πρώτη, δέν ἔβαλε μούρα στό χαρτί. Κάθισε καί τά ἔφαγε ἓνα ἓνα στό κατώφλι. Φαίνεται πώς ό σπόρος απ' τά προηγούμενα είχε ἀποδώσει, ἀλλά γιά νά δώσει καί μούρα ἔπρεπε, βέβαια, νά περάσουν χρόνια. Τό δέντρο αϋτό, ὅπως ὅλα τά δέντρα πού μεγαλώνουν σιγά, ζει πολλά χρόνια καί ἀργεῖ νά καρπίσει. Η γυναίκα ξαναφάνηκε καί τόν ἑπόμενο χρόνο, λίγο πρίν απ' τόν πόλεμο. Όμως τή φορά αϋτή τής προσφέραμε νερό απ' τή βρύση. Ἀρνήθηκε νά πιει τό νερό. Μόλις τό ἔφερε στό στόμα, μᾶς κοίταξε στά μάτια καί μᾶς ἔδωσε πίσω τό γεμάτο

ποτήρι. Έπειδή τήν είδαμε πολύ ταραγμένη, θελήσαμε νά τῆς ἐξηγήσουμε. Ὁ σιχαμένος σπιτονοικοκύρης μας εἶχε διοχετεύσει τό βόθρο τοῦ σπιτιοῦ στό βαθύ πηγάδι. «Τώρα πού σᾶς ἔφερα τό νερό στίς κουζίνες σας, δέ σᾶς χρειάζεται τό πηγάδι», μᾶς εἶχε πεῖ. Ἡ γυναίκα βούρκωσε, δέ μᾶς ἔδωσε ὅμως καμιά ἐξήγηση γιά τήν τόση λύπη της. Γιά νά τήν παρηγορήσουμε τῆς δώσαμε περισσότερα μοῦρα κι ἡ γιαγιά μου τῆς εἶπε κάτι πού τήν ἔκανε νά τιναχτεῖ: «Θά σοῦ τά ἔβαζα σ' ἓνα κουτί, ἀλλά δέ βαστᾶνε γιά μακριά». Καί πράγματι εἶχαμε ἀρχίσει κάτι νά ὑποπτευόμαστε. Τήν ἄλλη φορά είδαμε, πώς μόλις ἔφυγε ἀπό μᾶς, πῆγε δίπλα στοῦ Κεμάλ τό σπίτι, ὅπου τήν περίμενε μιά ομάδα ἀπό τούρκους προσκυνητές, πού κοντοστέκονταν στό πεζοδρόμιο. Ἐμεῖς ὥς τότε θαρρούσαμε πώς εἶναι καμιά τουρκομερίτισσα δικιά μας, ἀπ' τίς πάμπολλες ἐκεῖνες, πού δέν ἤξεραν λέξη ἑλληνικά, μιά καί ἡ ἀνταλλαγή τῶν πληθυσμῶν εἶχε γίνει με βάση τή θρησκεία καί ὄχι τή γλώσσα. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτή στήν ἀρχή μᾶς τάραξε. Δέ μᾶς ἔφτανε πού εἶχαμε δίπλα μας τοῦ Κεμάλ τό σπίτι, σά μιά διαρκή ὑπενθύμιση τῆς καταστροφῆς, θά εἶχαμε τώρα καί τούς τούρκους νά μπερδουκλώνονται πάλι στά πόδια μας; Καί τί ἀκριβῶς ἤθελε ἀπό μᾶς αὐτή ἡ γυναίκα; Πάνω σ' αὐτό δέν ἀπαντήσαμε, κοιταχτήκαμε ὅμως βαθιά ὑποψιασμένοι. Καί τά ἐπόμενα λόγια μας ἔδειχναν πώς ἡ καρδιά μας ζεστάθηκε κάπως ἀπό συμπάθεια κι ἐλπίδα. Εἶχαμε κι ἐμεῖς ἀφήσει σπίτια κι ἀμπελοχώραφα ἐκεῖ κάτω.

Ἡ τουρκάλα ξαναφάνηκε λίγο μετά τόν πόλεμο. Ἐμεῖς καθόμασταν πιά σέ ἄλλο σπίτι, λίγο παραπάνω, ὅμως τήν είδαμε μιά μέρα νά κάθεται κατατσακισμένη στό κατώφλι τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ μας. Ὁ πρῶτος πού τήν εἶδε, ἦρθε μέσα καί φώναξε: «ἡ τουρκάλα!» Βγήκαμε στά παράθυρα καί τήν κοιτάζαμε μέ συγκίνηση. Παραλίγο νά τήν καλέσουμε ἀπάνω στό σπίτι – τόσο μᾶς εἶχε μαλακώσει τήν καρδιά ἡ ἐπίμονη νοσταλγία της. Ὅμως αὐτή κοίταζε ἀκίνητη τήν κατάγυμνη αὐλή καί τό ἔρημο σπίτι. Μιά ἰταλιάνικη μπόμπα⁵ εἶχε σαρώσει τήν ντουτιά κι εἶχε ρημάξει τό καλοκαμωμένο ξυλόδετο σπίτι, χωρίς νά καταφέρει νά τό γκρεμίσει.

Δέν τήν ξανάδαμε ἀπό τότε. Ἦρθε – δέν ἦρθε, ἄγνωστο. Ἄλλωστε καί νά ῥχότανε δέ θά ἔβρισκε πιά τό κατώφλι μέ τό ἀφράτο μάρμαρο γιά νά ξαποστάσει. Τό σπίτι εἶχε ἀπό καιρό παραδοθεῖ σέ μιά συμμορία ἐργολάβων καί στή θέση του ὑψώθηκε μιά πολυκατοικία ἀπ' τίς πιό φρικαλέες. Τώρα ἐτοιμάζονται νά τήν γκρεμίσουν οἱ γελοῖοι. Ποιός ξέρει τί μεγαλεπήβολο σχέδιο συνέλαβε πάλι τό πονηρό μυαλό τους.

Ἄν γίνει αὐτό, θά παραφυλάγω νύχτα μέρα, ιδίως ὅταν τό σκάψιμο θά ἔχει φτάσει στά θεμέλια, κι ἴσως μπορέσω νά ἐμποδίσω ἢ τουλάχιστο νά καθυστερήσω τό χτίσιμο τοῦ νέου ἐξαμβλώματος⁶. Τήν προηγούμενη φορά εἶχε βρεθεῖ ἐκεῖ στά βάθη ἓνα θαυμάσιο ψηφιδωτό, πού ἄρχιζε ἀπ' τό οἰκόπεδο τοῦ δικοῦ μας σπιτιοῦ καί συνεχιζόταν πρὸς τό σπίτι τοῦ Κεμάλ. Τό ψηφιδωτό αὐτό οἱ δασκαλεμένοι ἐργάτες τό σκεπάσανε γρήγορα γρήγορα γιά νά μήν τούς σταματήσουν οἱ ἀρμόδιοι. Πάντως, τίς ὥρες πού τό ἔβλεπε τό φῶς τοῦ ἡλίου, γίνονταν διάφορα σχόλια ἀπ' τήν ἐκθαμβη γειτονιά. Ὅλοι μιλούσανε γιά τήν ὁμορφιά καί τήν παλιά δόξα, μά ἀνάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, ἄκουσα μιά γριά νά σιγολέει: «Στό σπίτι αὐτό καθόταν ἓνας μπέης, πού εἶχε μιά

κόρη σάν τά κρύα τά νερά. Κυλιόταν κάτω, όταν φεύγανε, φιλούσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεΐδα».

1. τό πλαϊνό σπίτι του Κεμάλ: πρόκειται για το σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ στη Θεσσαλονίκη, όπου σήμερα στεγάζεται το τουρκικό προξενείο.

2. νουτιά: η συκομουριά

3. Ίσλαχανέ: περιοχή της Θεσσαλονίκης (τουρκ. Σωφρονιστήριο)

4. μπαχτσέ: περιβολάκι

5. Μιά ιταλιάνικη μπόμπα: αναφέρεται στον ελληνο-ιταλικό πόλεμο (1940-1941)

6. εξάμβλωμα: έκτρωμα, κάθε τι τερατώδες ή κακότεχνο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Ο Γ. Ιωάννου αντλεί τα θέματά του κυρίως από **τα παιδικά του χρόνια, τον κόσμο της προσφυγιάς, τον πόλεμο, τη Θεσσαλονίκη, τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων**. Για καθεμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα μέσα από το κείμενο.

Μονάδες 15

B1.α) Ο Αναστάσης Βιστωνίτης παρατηρεί ότι στα πεζογραφήματα του Γ. Ιωάννου **«ο αφηγητής είναι η κυρίαρχη ατομική συνείδηση»**. Να αναφέρετε δύο στοιχεία που μπορούν να στηρίξουν την άποψη αυτή, καθώς και ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο, για καθένα από αυτά. (Μονάδες 8)

β) Να επισημάνετε στο κείμενο τα τρία βασικά **χρονικά επίπεδα** πάνω στα οποία οργανώνεται η αφήγηση και να τα σχολιάσετε συνοπτικά με αναφορές στο κείμενο. (Μονάδες 12)

Μονάδες 20

B2.α) Να ερμηνεύσετε το νόημα των μεταφορών: **κλεφτές ματιές (§ 2^η)**, **κάθεται κατατσακισμένη στο κατώφλι (§ 6^η)**, **είχε μαλακώσει την καρδιά (§ 6^η)**, **κατάγυμνη αυλή (§ 6^η)**, **αφράτο μάρμαρο (§ 7^η)**. (Μονάδες 10)

β) Στην 7^η παράγραφο: **«Δεν την ξανάδαμε από τότε ... μυαλό τους»**, να εντοπίσετε την ειρωνεία του αφηγητή και να σχολιάσετε σύντομα τη σκοπιμότητά της. (Μονάδες 10)

Μονάδες 20

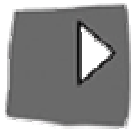
Γ1.α) Σε κάθε επίσκεψή της στο σπίτι η γυναίκα παραμένει στο κατώφλι της αυλής. Να εξηγήσετε σε μία παράγραφο τους λόγους της παραμονής της στο συγκεκριμένο χώρο. (Μονάδες 12)

β) **« ανάμεσα στά δυνατά λόγια καί τίς φωνές, άκουσα μιά γριά νά σιγολέει: “Στό σπίτι αυτό καθόταν ένας μπέης, πού είχε μιά κόρη σάν τά κρύα τά νερά. Κυλιόταν κάτω, όταν φεύγανε, φιλούσε τό κατώφλι. Τέτοιο σπαραγμό δέν ματαεΐδα”»**: Να σχολιάσετε σε μία παράγραφο το περιεχόμενο του ανωτέρω αποσπάσματος. (Μονάδες 13)

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε, ως προς το περιεχόμενο, το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου «Στου Κεμάλ τό Σπίτι» με το απόσπασμα που ακολουθεί από την «Απογραφή ζημιών» του ίδιου συγγραφέα.

Μονάδες 20

Δίπλα στο «Ακρόπολις» και μέχρι την οδό Πλάτωνος ήταν στη σειρά σπίτια μικρά και παμπάλαια, όπου μέχρι και την Κατοχή κατοικούσαν οικογένειες Εβραίων. Αυτά, με το ξενοδοχείο μαζί, σχημάτιζαν τη βορινή πλευρά της πλατείας, που σήμερα ονομάζεται «Μακεδονομάχων». Τα Σάββατα γριές Εβραίες, με τις πατροπαράδοτες ατλαζένιες¹ φορεσιές της Καστίλλιας, στεκόντουσαν στίς έξωπορτες με σταυρωμένα τα χέρια, για νάπεράσει ήσυχα και αναμάρτητα ή άγια αργία². Τα σπίτια αυτά, αν δεν είχαν προλάβει νά τα κατεδαφίσουν οί εργολάβοι, θά τα κατεδάφιζαν τώρα όπωσδήποτε οί στρατιωτικές μπουλντόζες, σέ συνεργασία, βέβαια, με τούς πολιτικούς μηχανικούς και τούς άλλους σπουδαίους, που δεν ξέρω τί νά πῶ, αλλά σάν πολύ εύκολα, προκειμένου για παλαιά σπίτια, σημειώνουν την ένδειξη «κατεδαφιστέον». Θαρρείς και τό θεωρούν όλοι τους εύκαιρία νά έξωραΐσουν την πόλη κατά τά γούστα τους και τά πρότυπά τους, απαλλάσσοντάς την από τίς ένοχλητικές αυτές παλιατσαρίες³, που παισιώνουν, και πολύ ταιριαχτά μάλιστα, τά βυζαντινά μνημεία και τούς χώρους της παλαιάς ζωής. Έτσι σαρώθηκε σιγά σιγά, από χρόνια, όλη ή παλιά γειτονιά ή γύρω από τή Ροτόντα, δηλαδή ή παλιά έλληνική συνοικία της Καμάρας, αυτή που έδινε τόν τόνο και τά επιχειρήματα, και αφέθηκε ό τόπος ελεύθερος για νά φωτογραφίζουν οί τουρίστες μέ άνεση τή Ροτόντα.

(Γιώργου Ιωάννου, «Απογραφή ζημιών», από τη συλλογή *Το δικό μας αίμα*, 1980)

1. ατλαζένιες: γυαλιστερές

2. άγια αργία: εννοεί την ημέρα του Σαββάτου, ημέρα αργίας για τους Εβραίους

3. παλιατσαρίες: σύνολα παλαιών, φθαρμένων ή και άχρηστων αντικειμένων

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Ο Γιώργος Ιωάννου, πράγματι, περιστρέφει τα “πεζογραφήματά” του (όπως ο ίδιος τα χαρακτηρίζει) γύρω από τα παιδικά του χρόνια, τον κόσμο της προσφυγιάς, τον πόλεμο, τη Θεσσαλονίκη, τον τρόπο ζωής των απλών ανθρώπων. Η παραπάνω θεματολογία φιλτράρεται από τα προσωπικά του βιώματα (όλα τα παραπάνω τα βίωσε ο ίδιος) και τα μεταφέρει με έναν οικείο, προσωπικό, γεμάτο ζεστασιά τρόπο.

Στο παραπάνω κείμενο είναι καταφανές ότι σχετίζεται με τα παιδικά χρόνια του αφηγητή. Η ηρωίδα του πρώτου μέρους, μια μαυροφορεμένη γυναίκα, σχετίζεται με μια οικογένεια και το σπίτι της («έριχνε κλεφτές ματιές προς το δικό μας σπίτι», «εμείς πάντως...μας ζητούσε», «σπιτονοικοκύρης μας»). Ο αφηγητής είναι ο γιος αυτής της οικογένειας («η γιαγιά μου της είπε»). Κατά συνέπεια, συνιστά το πεζογράφημα μια ιστορία που σχετίζεται με τα παιδικά του χρόνια. Ο κόσμος της προσφυγιάς αναπαριστάται από την ίδια τη μαυροφορεμένη γυναίκα –αποκαλύπτεται ότι υπήρξε πρόσφυγας στην τελευταία παράγραφο – αλλά και από την οικογένεια του αφηγητή («είχαμε κι εμείς αφήσει σπίτια και αμπελοχώραφα εκεί κάτω»). Ο πόλεμος, επίσης, καταγράφεται με σαφήνεια ως ιστορικό γεγονός («Η γυναίκα ξαναφάνηκε και τον επόμενο χρόνο, λίγο πριν τον πόλεμο», «η τουρκάλα ξαναφάνηκε λίγο μετά τον πόλεμο», «μια ιταλιάνικη

μπόμπα είχε σαρώσει τη ντουτιά» / σαφής αναφορά στον βομβαρδισμό της Θεσσαλονίκης από τους Ιταλούς). Η Θεσσαλονίκη συνιστά, ακόμα, το σκηνικό στο οποίο διαδραματίζονται τα γεγονότα, καθώς αναφέρεται στο σπίτι του Κεμάλ (ήδη από τον τίτλο), το οποίο βρίσκεται στη συγκεκριμένη πόλη αλλά προσδιορίζει ακόμα περισσότερο («Ισλαχνέ»). Οι άνθρωποι των πεζογραφημάτων του Ιωάννου (και του συγκεκριμένου πεζογραφήματος) είναι απλοί, προσιτοί, ανθρώπινοι, ζεστοί, φιλόξενοι, γεγονός που καταδεικνύεται και από τη συμπεριφορά της οικογένειας του αφηγητή στην ξένη, ακόμα και όταν αντιλαμβάνονται ότι πρόκειται για τουρκάλα. Της δίνουν λοιπόν νερό (α' παράγραφος) και της επιτρέπουν να κάθεται ανενόχλητη στο κατώφλι τους, (α' και β' παράγραφος) την φιλεύουν μούρα όπως σε όλους («εμείς πάντως...μας ζητούσε»), ακόμα και με πρόθεση να τα πάρει μαζί της («η γιαγιά μου...για μακριά»). Γρήγορα, μετά το πρώτο αυθόρμητο αρνητικό συναίσθημα, αισθάνονται να τους ενώνει η προσφυγιά («Και τα επόμενα...εκεί κάτω»), συγκινούνται από τη στάση της («Τόσο μας είχε μαλακώσει την καρδιά η επίμονη νοσταλγία της»).

Τα παραπάνω είναι καταφανές πως σχετίζονται με τον ίδιο το συγγραφέα. Ο Ιωάννου, πράγματι, γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη, την εποχή του πολέμου, έζησε τα παιδικά του χρόνια σε αυτή την περίοδο κοντά σε απλούς, καθημερινούς ανθρώπους.

B1.α) Ο Γιώργος Ιωάννου, σε όλα του σχεδόν τα κείμενα, ακολουθεί μια μονοεστιακή προσέγγιση. Τα γεγονότα φιλτράρονται μέσα από την προσωπική κρίση του αφηγητή και τα ιδιαίτερα δικά του συναισθήματα. Η άποψή του κυριαρχεί στο σύνολο του κειμένου. Στο α' μέρος, αναφερόμενος στη μαυροφορεμένη γυναίκα, την προσεγγίζει αποκλειστικά με το βλέμμα του παρατηρητή-παιδιού με όλες τις διακυμάνσεις των συναισθημάτων του γι' αυτήν (άγνοια, απορία, έκπληξη για την ταυτότητά της, άμεση αρνητική αντίδραση, μεταστροφή, συγκίνηση, κρυφός θαυμασμός). Ούτε μια στιγμή δεν μεταφέρει – δεν ερμηνεύει καν – το τι μπορεί να σκεφτόταν αυτή. Επίσης, στο β' μέρος, αντιδρά συναισθηματικά (με θυμό) απέναντι στην αστικοποίηση και την αντιπαροχή, προβαίνει σε σκληρούς χαρακτηρισμούς («συμμορία», «γελοίοι», «πονηρό μυαλό») για τους φορείς της, ενώ φαίνεται σαν η ανάσχεσή της να συνιστά προσωπική υπόθεση του («...θα παραφυλάγω κι ίσως μπορέσω να εμποδίσω ή τουλάχιστον να καθυστερήσω...»). Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από τη συνεχή χρήση του α' προσώπου (ενικός - πληθυντικός) και του εσωτερικού μονολόγου του αφηγητή.

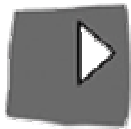
β) Ο συγγραφέας θίγει – στο χρονικό επίπεδο του παρόντος – το ζήτημα της αστικοποίησης και της αντιπαροχής, κυρίαρχο στη μεταπολεμική πεζογραφία («Τώρα ετοιμάζονται να...το πονηρό μυαλό τους»). Στη συνέχεια, αναφέρεται στο «σχέδιό» του, να καθυστερήσει και ίσως να εμποδίσει το συγκεκριμένο έργο («Αν γίνει αυτό, θα παραφυλάγω...το χτίσιμο του νέου εξαμβλώματος»), μετακινώντας τη δράση στο χρονικό επίπεδο του μέλλοντος. Γενικά, όμως,

κυριαρχεί το παρελθόν – σε διαφορετικές περιόδους. Μία από αυτές είναι και το (βαθύτερο στον ορίζοντα του χρόνου) παρελθόν, που ανακινείται μέσα από την αφήγηση μιας γριάς («Στο σπίτι αυτό...δεν ματαείδα»), με την οποία αποκαλύπτεται εξ ολοκλήρου η ταυτότητα της μαυροφορεμένης γυναίκας στην τελευταία παράγραφο του κειμένου.

B2.α) Οι μεταφορές του Γιώργου Ιωάννου είναι μετροημένες, λιγοστές αλλά εύστοχες. Μεταφέρουν με ακρίβεια είτε πλευρές της πραγματικότητας, είτε εκφάνσεις των συναισθημάτων των ηρώων. Οι «κλεφτές ματιές» της γυναίκας καταδεικνύουν την «επίμονη νοσταλγία της» (όπως αναφέρει και παρακάτω ο αφηγητής), αλλά, πιθανότατα, και κάπου υποψία φόβου για την ταυτότητα της. Παρακάτω, η ηρωίδα είναι «κατατσακισμένη», καθώς βλέπει πως η μνήμη της διαλύθηκε από μια «ιταλιάνικη μπόμπα». Ο συγγραφέας αναπαριστά με αυτό το λιτό και άμεσο τρόπο την ψυχική κατάστασή της, έτσι όπως με σαφήνεια εκφραζόταν από το ύφος της. Η καρδιά της οικογένειας «μαλάκωσε» από τη νοσταλγία της γυναίκας και τη λατρεία της για το σπίτι των παιδικών της χρόνων, πράγμα που παραπέμπει και στην αλλαγή των πρώτων αρνητικών συναισθημάτων της οικογένειας. Η γυναίκα κοιτούσε την «κατάγυμνη» αυλή – με την έκφραση αυτή ο Ιωάννου αποδίδει με σκληρότητα το «τοπίο» της αυλής, που κάποτε δέσποζε ένα υπέροχο δέντρο. Τέλος, το «αφράτο» μάρμαρο συνιστά μια μεταφορά κάπως υπερβολική (το μάρμαρο δεν μπορεί να είναι «αφράτο») αλλά αναπαριστά το συναίσθημα που μπορεί να έχει κάποιος για το κατώφλι του σπιτιού του (οικειότητα και ζεστασιά).

β) Ο Γιώργος Ιωάννου συχνά στα πεζογραφήματά του κάνει αναφορές στην αστικοποίηση και στην αντιπαροχή, κυρίαρχο θέμα στην πεζογραφία της δεκαετίας του '60. Σύμφωνα με τον ίδιο, η πραγματικότητα αυτή συνθλίβει την ιστορική μνήμη και όσα συναισθήματα μπορούν να συνδέονται με αυτήν. Στο α' μέρος της παραγράφου («Δεν την ξανάδα με...ξαποστάσει») αναφέρεται σε αυτή τη σύνθλιψη της μνήμης για τη γυναίκα. Στη συνέχεια («Το σπίτι...μυαλό τους»), ο αφηγητής ειρωνεύεται με ιδιαίτερα σκληρό τρόπο («συμμορία», «φρικαλέες», «γελοίοι», «μεγαλεπήβολο σχέδιο», «πονηρό μυαλό») για να καταδείξει τις προθέσεις και τους σκοπούς όσων σχετίστηκαν με αυτό το σχέδιο και να τοποθετηθεί σαφώς απέναντι από τα σχέδια αυτά της «προόδου» και του «εκσυγχρονισμού» που διαλύουν την κοινωνική συνοχή και οδηγούν στην αποξένωση.

Γ1.α) Η γυναίκα παραμένει στο κατώφλι, συνήθεια αρκετά διαδεδομένη για τις γυναίκες της Ανατολής (τουρκάλες και ελληνίδες της Μικρασίας). Τα απογεύματα, την ώρα που οι άντρες βρίσκονταν στο καφενείο, οι γυναίκες κουβέντιαζαν από το κατώφλι τους η καθεμία – ή μαζεύονταν σε ένα κατώφλι. Φαίνεται πως η συγκεκριμένη δραστηριότητα της γυναίκας της δημιουργούσε ζεστές αναμνήσεις, καθώς πραγματοποιούσε κάτι που έκανε και στα παιδικά – εφηβικά της χρόνια. Το σίγουρο είναι, πάντως πως δεν θα ήταν εύκολο γι' αυτήν

να επιδιώξει την είσοδό της στο εσωτερικό του σπιτιού, καθώς οι μνήμες της Μικρασιατικής Καταστροφής για τους Έλληνες πιθανόν να διαμόρφωναν ένα αρνητικό κλίμα για κάτι τέτοιο. Εξάλλου, γνώριζε ότι η Ιστορία τα έφερε έτσι ώστε θα ήταν δύσκολο να απαιτήσει κάτι τέτοιο, δυστυχώς γι' αυτήν, οπότε η παραμονή στο κατώφλι ήταν ό,τι καλύτερο.

β) Η γυναίκα, με την επίμονη νοσταλγία της, καταδεικνύει με σαφήνεια το πόσο σημαντικό ήταν γι' αυτήν το σπίτι που μεγάλωσε. Ταξιδεύει για να ζήσει λίγες στιγμές αναμνήσεων, για να κάτσει στο κατώφλι, να πιει νερό από το πηγάδι, να φάει μούρα από τη ντουτιά της αυλής. Η ιστορία, όμως, στάθηκε πολύ σκληρή γι' αυτήν, όπως και για χιλιάδες συμπατριώτες της και για ακόμα περισσότερους Έλληνες. Ο Γιώργος Ιωάννου αναπαριστά με γλαφυρότητα τα συναισθήματα που προκαλεί ο ξεριζωμός στο πρόσωπο της γυναίκας, την ώρα της σκληρής φυγής. Στο πρόσωπο της γυναίκας – νεαρού κοριτσιού τότε – ζωγραφίζονται τα συναισθήματα του κάθε ξεριζωμένου, ανεξαρτήτως εθνικότητας («φιλούσε το κατώφλι», «κυλιόταν κάτω», «τέτοιο σπαραγμό δεν ματαείδα»).

Δ1. Το περιεχόμενο και των δύο πεζών κινείται στο πλαίσιο της ιστορικής μνήμης, της διατήρησής της όσο διατηρείται και ο οικιστικός ιστός μιας πόλης (εδώ η Θεσσαλονίκη και στα δύο πεζά) αλλά και της οικοδόμησης, του «εκσυγχρονισμού», της αντιπαροχής και της αστικοποίησης.

Στο κείμενο «του Κεμάλ το Σπίτι», το παλιό σπίτι διασφαλίζει τη μνήμη για τη μαυροφορεμένη γυναίκα η οποία διαλύεται λόγω του πολέμου αλλά οριστικά με την οικοδόμηση μιας πολυκατοικίας στη θέση του παλιού σπιτιού. Στο «Απογραφή Ζημιών» αναφέρεται πως τα παλιά σπίτια που πριν γκρεμιστούν, διασφάλιζαν τη συνοχή των (Εβραίων) κατοίκων της περιοχής και τη συνέχεια στις συνήθειες και τα έθιμά τους («Τα Σάββατα...η άγια αργία»). Στη συνέχεια, με ειρωνεία («άλλους σπουδαίους», «ενοχλητικές παλιατσαρίες») καταγράφει τη διάλυση της ιστορικότητας της περιοχής, που μόνη πια λειτουργία της είναι να υποδέχεται τους τουρίστες («Έτσι σαρώθηκε...τη Ροτόντα»). Και στα δύο κείμενα είναι σκληρός απέναντι σε όσους απεργάζονται τα σχέδια αυτά. Στο πρώτο κείμενο τους ονομάζει «συμμορίες» ενώ στο δεύτερο τους χαρακτηρίζει ειρωνικά «σπουδαίους» (εργολάβους και μηχανικούς).